

Informacija o pripremnim aktivnostima vezanim za Konferenciju o Zapadnom Balkanu koja će se u sklopu Berlinskog procesa održati u Beču, 27. avgust 2015. godine

U Berlinu je u avgustu 2014.godine, pod pokroviteljstvom Savezne Vlade Njemačke održana Konferencija o Zapadnom Balkanu posvećena regionalnoj saradnji i evropskoj integraciji država regiona. Berlinski proces, koji je počeo ovim sastankom, ima za cilj da ojača regionalne veze zemalja Zapadnog Balkana i da poboljša konkurenciju i poslovnu atmosferu na regionalnom nivou. Početak ovog procesa u mnogome je doprinio da regionalna saradnja na Balkanu poprimi drugačiju dimenziju.

Paralelno Berlinskom procesu, zemlje Zapadnog Balkana su u cilju podrške procesu, serijom sastanaka na visokom nivou, intenzivno radili na unapređenju međusobne saradnje. Na sastancima koji su se tokom 2014.godine održali u Kotoru, zatim Njujorku, Budvi, Beogradu, zemlje Zapadnog Balkana su pružile snažnu političku podršku regionalnoj saradnji i potvrdile da će se fokusirati na sprovođenje ekonomskih reformi i povećanje investicija na polju energetike i saobraćaja. Učesnici su se tokom ovih sastanaka saglasili da slične socijalne, ekonomske i kulturne karakteristike koje zemlje Zapadnog Balkana dijele predstavljaju čvrstu osnovu za saradnju. Takođe, slični izazovi sa kojima se zemlje regiona susreću mogu na ovaj način biti efikasnije riješeni. Unapređenje saradnje i ekonomska stabilnost mogu biti zajednički alat za dostizanje evropskih standarda i ispunjavanje kriterijuma za pristupanje EU.

Na sastancima koji su nastavljeni i tokom 2015. godine ministri su pozvani da postignu dogovor u vezi prioriternih projekata koji imaju značaj u regionalnom kontekstu. Dogovorili su se da će sve zemlje regiona kroz proces intenzivne komunikacije definisati svoje prioritne projekte, čija realizacija će biti rezultat regionalne inicijative. Tokom dosadašnje komunikacije izdvojile su se tri konkretne oblasti saradnje. Radi se o projektima u oblasti energetike, saobraćaja i nauke i obrazovanja.

Ista ova tema biće pominje razmotrena na sastanku koji je zakazan za 27. avgust 2015. godine u Beču. Očekuje se da će zemlje Zapadnog Balkana, do sastanka koji će se u okviru berlinskog procesa održati u Beču, uzimajući u obzir Transevropsku transportnu mrežu, postići dogovor u vezi osnovnih saobraćajnih koridora. Na istom sastanku će se definisati i finansijeri projekata. U svim ovim inicijativama veoma važnu ulogu je odigrao i Savjet za regionalnu saradnju (RCC) sa sekretarijom u Sarajevu.

U vezi sa tim, a u cilju pripreme Konferencije u Beču, ambasadori republike Austrije, Savezne Republike Njemačke i EU su upoznali predstavnike Ministarstva ekonomije sa planovima i idejama vezanim za predstojeću Konferenciju. Takođe, uručili su i Upitnik koji treba da obezbijedi detaljnije informacija vezano za prioritne projekte Vlade Crne Gore. Upitnik je izrađen u saradnji Ministarstva ekonomije, Ministarstva pomorstva i saobraćaja i Ministarstva prosvjete.

Predlog zaključaka:

1. Vlada Crne Gore je na sjednici od _____ 2015. godine razmotrila i usvojila Informaciju o pripremnim aktivnostima vezanim za Konferenciju o Zapadnom Balkanu koja će se u sklopu Berlinskog procesa održati u Beču, 27. avgust 2015. godine
2. Vlada Crne Gore je ovlastila Vojina Vlahovića, savjetnika predsjednika Vlade Crne Gore, da dalje koordinira na aktivnostima do održavanja sastanka u Beču.

Konferencija o Zapadnom Balkanu

Beč, 27. avgust 2015. godine

Lista pripremljenih pitanja za demarš:

1. **Retrospektiva: Koje vidljive mjere na izgradnji infrastrukture, finansirane od strane EU, su već preduzete, odnosno koje će biti realizovane do kraja 2015. godine? Molimo imenovati odabrane najprominentnije projekte.**

Kada su u pitanju **projekti koji su finansirani od strane EU**, u oblasti infrastrukture, oni su se dominantno odnosili na željeznički sektor, dok su druga IPA sredstva, kao i WBIF sredstva uglavnom korištena za razradu pripremljene planske, projektne i studijske dokumentacije.

Željeznička infrastruktura-realizovan projekti:

- IPA 09 Remont pruge Vrbnica – Bar, dionica Trebaljevo (km331+115) – Kolašin (340+991), ukupna vrijednost radova - **4.993.212,06 eura**;
- IPA 10 Remont pruge Vrbnica – Bar, dionica Mijatovo Kolo (km313+314) - Mojkovac (321+733), ukupna vrijednost radova - **3.984.791,78 eura**;
- IPA 13 Remont pruge Vrbnica – Bar, stanica Trebešica, ukupna vrijednost radova - **1.281.451,25 eura**

Projekti iz Operativni program regionalnog razvoja 2012-2013 (IPA komponenta III):

- Sanacija 12 kosina na dionici Kos-Trebešica-Lutovo-Bratonožići-Bioče, procijenjena vrijednost – **3.570.000,00 eura**;
- Demontaža postojećeg, nabavka i ugradnja novog elektrovučnog postrojenja „Trebešica“, procijenjena vrijednost – **4.600.000,00 eura**;
- Nabavka opreme za reagovanje na moru u slučaju zagađenja mora sa plovnih objekata i jačanje **VTMS (Vessel Traffic Management System)** sistema za praćenje i nadzor pomorskog saobraćaja, u vrijednosti od 3,5 miliona eura, od čega je 2,8 miliona EUR obezbijeđeno kroz komponentu IPA III.

Za programski period 2014-2020 (IPA komponenta II) planiran je nastavak radova na remontu dionica od Kosa do Podgorice, s obzirom da je u okviru IPA 07 izrađena i revidovana kompletna Projektna dokumentacija za izvođenje radova na remontu pruge Vrbnica- Bar.

U oblasti energetike od strane WBIF je finansirana izrada „Studije izvodljivosti izgradnje 400 kV interkonekcije Srbija-Crna Gora-BIH“ u vrijednosti od 132.820 eura. Završetak ove studije se očekuje do kraja 2015. godine.

Gasna infrastruktura

Projekti iz gasne infrastukture su se finansirali iz Progama "Infrastrukturni projekti za Zapadni Balkan" (Western Balkan Investment Fond - WBIF), pri čemu su se projekti odnosili isključivo na izradu studija izvodljivosti i druge planske dokumentacije.

Projekti koji su do sada realizovani, odnosno koji su u postupku realizacije su Studija izvodljivosti Jonsko – jadranskog gasovoda (IAP) i Master plan gasifikacije Crne Gore (MPG CG).

U sklopu WBIF, pod oznakom projekta WB5-REG-ENE-03, u aprilu 2014.godine je prezentovana Studija izvodljivosti IAP, vrijednosti 3,5 miliona eura, a čiji izvođači su bili COWI i IPF Konzorcijum. Studija izvodljivosti sadrži i Startešku procjenu uticaja Projekta na životnu sredinu i društvo, kao i Predlog biznis modela za realizaciju Projekta.

U okviru 10-og poziva WBIF Ministarstvo ekonomije je dobilo grant u iznosu od 550.000 eura za izradu Master plana gasifikacije Crne Gore. Master plan će predstaviti presjek stanja kada je u pitanju tržište gasa u Crnoj Gori, kao i institucionalne mjere koje je potrebno sprovesti na nivou ministarstva i regulatora zaduženih za ovu oblast. Master plan gasifikacije će sadržati i listu prioriternih investicionih projekata. Izrada MPG CG je u toku i očekuje se da će biti završen do novembra 2015.

2. **Koji regionalni projekti su već označeni kao prioritetni ili bi sa stanovišta Crne Gore trebali biti akordirani kao prioritetni kao rezultat Konferencije o Zapadnom Balkanu održane 28. avgusta 2014. godine i naknadno održanih konferencija (u Budvi, Njujorku i Beogradu), uz naglasak na saobraćajnu i energetska infrastrukturu, a posebno na sljedeće:**

Željeznički saobraćaj

Drumski saobraćaj

Energetika: električna struja (proizvodnja, strujovodi)

Energetika: zemni gas (interkonektori)?

Prioritetni projekti koji su ove godine kandidovani od strane Crne Gore u okviru SEETO saradnje (Akcioni plan 2015) su:

- **Autoput Bar-Boljare, dionica Podgorica-Mateševo-SEETO Ruta 4** (putni pravac)-projekat spreman za finansiranje;
- **Rehabilitacija željezničke pruge Bar-Vrbnica (granica sa R Srbijom), dionica Kos-Podgorica-SEETO Ruta 4** (željeznički pravac)-projekat u pripremi;
- **Aerodrom Tivat-izgradnja nove terminalne zgrade i rekonstrukcija manevarskih površina-aerodrom na SEETO mreži**-projekat u pripremi;
- **Luka Bar- rekonstrukcija terminala Volujica- luka na SEETO mreži**-projekat u pripremi;

Pored ovih prioriteta, ako uzmemo u obzir saradnju u okviru zapadno-balkanske šestorke (WB6) i EU, **Crna Gora snažno podržava realizaciju projekta jadransko-jonskog autoputa i gasovoda**, posebno ako se uzme u obzir činjenica da prolazi kroz 7 zemalja jadransko-jonske inicijative: Italija, Slovenija, Hrvatska, BiH, Crna Gora, Albanija i Grčka). U crnogorskoj SEETO sveobuhvatnoj mreži, postojeća veza jadranskom magistralom, odnosno veza sa R Hrvatskom i R Albanijom, uvrštena je kao **SEETO Ruta 1**.

U Prostornom planu Crne Gore do 2020. godine, postoje **dva longitudinalna pravca** koja bi se mogla tretirati kao **jadransko-jonski koridor**: jadransko-jonski autoput (granica sa BiH (Nudo)-Podgorica-granica sa R Albanijom u blizini Tuzi), odnosno **»kontinentalna varijanta«** i brza saobraćajnica duž crnogorskog primorja (R hrvatska-R Albanija (Sukobin)), odnosno **»primorska varijanta«**. S obzirom, da bi izgradnjom bilo koje od varijanti dobili kvalitetniju saobraćajnicu višeg ranga, smatramo da bi to pogodovalo da se u budućnosti novoizgrađena saobraćajnica odobri kao Ruta 1 na SEETO sveobuhvatnoj mreži (kao što će to biti slučaj sa **autoputem Bar-Boljare**, koji kada se izgradi će postati **SEETO Ruta 4** i izamijeniti postojeću vezi između luke Bar i granice sa R Srbijom, koja se za sada tretira kao SEETO Ruta 4).

Kao prioritetni projekti koji su od interesa za Energetsku zajednicu, a koji su predloženi od strane Crne Gore, u Strategiji Energetske zajednice (2013) definisani su sljedeći projekti:

- Izgradnja hidroelektrana na rijeci Lim;
- Izgradnja 400 kV dalekovoda Bajina Bašta (RS) - Pljevlja (ME) - Visegrad (BiH) i izgradnja 400 kV dalekovoda Pljevlja - Lastva.

U oblasti gasne infrastrukture, u Strategiji Energetske zajednice (2013) na listi prioritetnih projekata od interesa za Energetsku zajednicu nalazi se Projekat izgradnje Jonsko-jadranskog gasovoda (IAP).

IAP

IAP Projektom je planirano da se gasovodom poveže Fiera (Albanija) sa Splitom (Hrvatska), prolazeći pri tome kroz teritorije Crne Gore. Predviđeni kapacitet gasovoda je 5 bcm/god, ukupna dužine od 511 km. Izgradnja gasovoda će omogućiti gasifikaciju Albanije, Crne Gore i južne Hrvatske, i obezbijediti diversifikovano i pouzdano snabdijevanje prirodnim gasom. IAP je planiran kao dvosmjerni gasovod, tako da linije snabdijevanja može biti i sjever-jug, sa LNG terminala u Hrvatskoj, ili iz nekih drugih izvora.

IAP je planiran da predstavlja nastavak projekta Trans - jadranskog gasovoda (Trans Adriatic Pipeline (TAP)), gasovoda koji preko Grčke, Albanije, Jadranskog mora, i italijanske oblasti Pulja omogućava transport gasa iz Kaspiskog regiona u Zapadnu Evropu

3. Kakva je uloga koncepta nacionalne nadležnosti u međusobnim konsultacijama država regiona i sa Evropskom komisijom? Za koje projekte bi Crna Gora po osnovi raspoloživih znanja i vještina ili prethodnih performansi eventualno mogla preuzeti vođstvo?

Kada je u pitanju **oblast saobraćaja, odnosno saobraćajna infrastruktura**, krovni dokument politike djelovanja Evropske unije prema zemljama Zapadnog Balkana, predstavlja Memorandum o razumijevanju za razvoj osnovne regionalne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi. Ovaj Memorandum potpisali su ministri saobraćaja u ime vlade R Albanije, Bosne i Hercegovine, R Hrvatske, R Srbije, R Crne Gore, R Makedonije, Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu, koja djeluje kao Privremena institucija samouprave, i Evropska komisija, u Luksemburgu 11. juna 2004 godine.

Kao rezultat saradnje sa Evropskom komisijom u okviru Memoranduma, kroz uspostavljene mehanizme, kriterijume i mjere, Osnovna regionalna transportna mreža u jugoistočnoj Evropi je prerasla u **SEETO sveobuhvatnu mrežu** (region Zapadnog Balkana), i kroz Anekse postala dio Trans-evropske sveobuhvatne transportne mreže, tzv. TEN-T sveobuhvatna mreža.

Crna Gora je 2007. godine zajedno sa Albanijom, Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom potpisala Ministarsku **deklaraciju o izgradnji IAP-a**, i imala je veoma aktivnu ulogu u administrativnom tijelu (Međudržavna komisija) koja je radila na koordinaciji i koja je bila zadužena da prati realizaciju projekta izrade Studije.

Pored toga, Crna Gore je potpisala i niz drugih deklaracija u cilju realizacije IAP, i to:

- Ministarstvo ekonomije je sa kompanijom TAP AG u maju 2011. godine potpisalo memorandum o razumijevanju i saradnji, kao podršku realizaciji TAP-IAP projekta;
- Crna Gora je sa Albanijom, Hrvatskom i BiH 23. maja 2013. godine u Tirani potpisala Memorandum o razumijevanju za podršku i saradnju u realizaciji Trans-jadranskog I Jadransko - jonskog cjevovoda;
- U decembru 2013. godine je u Bakuu, Azerbejdžan, je potpisan Memorandum o razumijevanju između Azerbejdžana, Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore, o saradnji na projektu izgradnje Južnog gasnog koridora u Jugoistočnoj Evropi.

4. Kakav je vremenski plan za realizaciju regionalnih projekata i projekata o kojima su vođeni pregovori sa Evropskom komisijom?

Crna Gora aktivno participira već 10. godina u okviru **Memoranduma**, a jedan od izlaznih rezultata jeste i izrada Višegodišnjih akcionih planova (tzv. MAP), kojima se prema usvojenoj metodologiji kreira **Lista prioritetnih projekata**, koja obuhvata sve zemlje potpisnice. Ovaj dokument je odraz direktne saradnje sa Evropskom komisijom, koja je ujedno i potpisnica **Memoranduma**. Zahtjevi koje u ovom pogledu ima EU prema zemljama Zapadnog Balkana, odnose se na potrebu da prioritetni projekti **budu na SEETO sveobuhvatnoj mreži**, i da imaju dominantno regionalni karakter.

Kada je u pitanju IAP projekat konkretni pregovori nijesu vođeni sa Evropskom komisijom. Studija Izvodljivosti IAP ne navodi generalni rok za realizaciju cijelog Projekta, međutim navodi se da procedura izgradnje 100 km gasovoda, počev od faze planiranja do završne faze izgradnje, može trajati oko tri godine. Važno je napomenuti da u slučaju izgradnje gasovoda, u svakoj državi bi se koodrinisano otpočelo sa postupkom izgradnje. Pored toga, treba voditi računa i o pripremini aktivnostima, tačnije izradi projektne dokumentacije, odnosno glavnog projekta sa pratećom studijom uticaja na životnu sredinu.

5. Kakav je status finansiranja imenovanih projekata (da li se finansiraju iz sopstvenih budžetskih sredstava, EU fondova, od međunarodnih donatora ili koncesionim rješenjima)?

Kapitalne infrastrukturne projekte Crna Gora je do sada uglavnom finansirala iz budžeta i kreditima međunarodnih finansijskih institucija.

Još uvijek nije dogovoren način izođenja izgradnje IAP gasovoda koji bi trebalo da se postigne na nivou Međudržavne komisije. U svakom slučaju Crna Gora će aplicirati kod EU fondova za finansijsku podršku u izgradnji IAPa, a nakon što bude izrađen glavni projekat odrediće se izvor i/ili izvori finansiranja.

U izboru izvora finansiranja vodiće se računa o opcijama koje za realizaciju projekta budu izbrale druge države učesnice u IAP-u. Studija izvodljivosti IAP sadrži i Predlog biznis modela za realizaciju projekta, pri čemu postoje tri opcije za realizaciju projekta:

- Posebni separadni IAP sekcije projekti, kroz koji bi se svaka sekcija posmatrala kao poseban projekat (npr. sekcija kroz Crnu Goru), i gdje bi finansiranje bilo zasnovano na svakoj sekciji ponaosob.
- IAP preduzeće (jedan shipper /sa izuzećem) – jedno preduzeće (SPV – single purpose vehicle)
- više shipper-a –jedna kompanija (SPV) u vlasništvu Pliancra i gasnih kompanija Albanije i Crne Gore koje podržava država, sa višestrukim Ugovorima o prenosu gasa sa raznim shipperima, zasnovane na punim ili djelimičnim izuzećima za treće strane.

6. **Koliki je stepen koordiniranosti sa regionalnim partnerima?**

S obzirom, na ustanovljenu **platformu regionalne saradnje** još od 2004. godine, upravo se koordinisanim nastupima i susretnim planiranjem, nastoji doći do bržeg progressa i razvoja.

U junu 2010.godine je formirana Međudržavna komisija za realizaciju projekta Jonsko – hadranskog gasovoda, koja je pratila izradu Studije izvodljivosti IAP. Sve zemlje učesnice na projektu su aktivno učestvovala u radu Komisije, tako da je postignut visok stepen koordiniranosti i podrške Projektu među državama učesnicama. Sve države su zainteresovane za dalju implementaciju Projekta, tj za izgradnju gasovoda.

7. **Da li je uključen / informisan Regionalni savjet za saradnju (RCC)? Da li RCC može / treba da preuzme ulogu koordinatora?**

Aktivnosti koje su preuzete u domenu **integrisanog pristupa za razvoj saobraćajne mreže**, kroz jedan balansiran razvoj fizičke infrastrukture i mjera horizontalne politike, u prvi plan ističu rad na Regionalnoj transportnoj studiji (takozvanom ažuriranju REBIS studije) i koridorskom pristupu, koji će pored regionalne liste prioriteta projekata, koji su ispratili novokreiranu SEETO metodologiju za ocjenu prioriteta transportnih projekata, zasigurno doprinijeti efikasnijem strukturiranju integrisanom pristupu, i maksimizirati određene benefite po tom pitanju.

Ovdje je upravo istaknuta potreba korišćenja kapaciteta koordinacionih struktura, za nas je to **SEETO sekretarijat**, kako bi na konzistentan i komplementaran način sprovodili ključne stateške aktivnosti, a uzimajući u obzir Glavnu regionalnu strategiju za ekonomski rast i prosperitet-SEE2020 Strategija (koju koordinira Regionalni savjet za saradnju/RCC), a koja prepoznaje saobraćaj i energetiku kao glavne generatore za ekonomski rast i socijalni razvoj.

8. **Koji se problemi očekuju pri realizaciji?**

Svi infrastrukturni projekti su zahtjevni po **pitanju ostvarivanja kompletnog projektnog ciklusa**, počevši od pripreme faze i stvaranja plansko-projektnih pretpostavki, obezbjeđenja izvora finansiranja, preko faze tenderovanja, građenja, nadzora, kasnije upravljanja i održavanja.

Ono što se nastoji postići u komunikaciji sa EU, i u okviru Berlinskog procesa, jeste prilika da zemlje Zapadnog Balkana ostvare napredak uz nastojanje da se harmonizuju okvirne politike i finansijske instrumenti Evropske unije, kako bi ubrzali političke i regulatorne reforme, i **usmjerili investicije na ključne koridore i međusobne veze**. Pored navedenog, dogovoreni investicioni prioriteti moraju biti sadržani u jedinstvenoj listi prioriteta, pripremljenoj od strane Nacionalnih investicionih komiteta (tzv. NIK) u svakoj zemlji. Ovim postizemo da se svaki investicioni prioritet analizira na jedan konherentan i sveobuhvatan način, a ne da se posmatra kao izolovani projekat.

IAP

Izgradnja infrastrukturne gasne mreže regionalnog karaktera, koja u ovom slučaju prolazi kroz tri suverene države, po svojoj prirodi je uvijek komplikovana i zahtijeva visok stepen koordinisanosti i usaglašenosti među državama učesnicima na projektu.

Prilikom realizacije projekta na nacionalnom nivou mora se realizovati niz aktivnosti kao što su: priprema mapa, konceptijska rješenja, studije uticaja na životnu sredinu, lokacijske dozvole, prava prolaza, izrada građevinskih projekata i dobijanje odgovarajućih dozvola, javne nabavke za izvođenje radova i nabavku opreme, kupovina zemljišta i eksproprijacija.

9. **Prijedlozi / sugestije za dalje aktivnosti.**

Unapređenje povezanosti zemalja Zapadnog Balkana, međusobno, kao i sa EU, predstavlja ključni faktor za povećanje konkurentnosti regiona i podsticanje rasta i zapošljavanja.

Kako bi postigli pomenuto, očekivanja EU jesu da se na bazi ustanovljene SEETO sveobuhvatne mreže, postigne **Sporazum o Glavnoj regionalnoj mreži za Zapadni Balkan (Core Network for**

the Western Balkans), uz primjenu sličnog pristupa kao što definišu TEN-T smjernice u okviru Evropske unije (do 2050. godine), u kojima je definisan pristup za određivanje prioriternih projekata, odnosno **Glavna (Core) mreža** koja povezuje prijestonice EU, glavne privredne centre i veće luke.

Nakon formiranja liste prioriteta za **Glavnu mrežu transportne, energetske i telekomunikacione infrastrukture**, očekivanja su da će se projekti u većoj mjeri finansirati sredstvima "Investicionog okvira za Zapadni Balkan" (WBIF).

Pored toga u budućoj agendi prioritizovani aktivnosti za Zapadni Balkan jeste i sklapanje **Ugovora o transportnoj zajednici za Zapadni Balkan** u 2015. godini.

Ovdje je značajno napomenuti da bi Ugovor o transportnoj zajednici za Zapadni Balkan, trebao da bude **sukcesor Memoranduma** o razumijevanju za razvoj osnovne regionalne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi iz 2004. godine, i da je nakon usaglašavanja tehničkog teksta Ugovora o transportnoj zajednici, još u maju 2010. godine, Crna Gora snažno podržavala njegovu dalju inicijalizaciju, finalno usvajanje i potpisivanje, uključujući razne nivoe komunikacije i korespondencije sa Evropskom komisijom.

Finalna Studija izvodljivosti IAP je prezentovana na sastanku Međudržavne komisije u aprilu 2014. godine. Naredni korak na realizaciji Projekta je donošenje zajedničke odluke na novu zemalja učesnica za realizaciju Projekta. S tim u vezi, neophodno je obezbijediti i odgovorajuću podršku Evropske unije za realizaciju Projekta.

10. Uz teme iz oblasti infrastrukture treba tematizovati pitanje optimizacije postojećih programa iz oblasti dualnog stručnog obrazovanja, te predviđenih mjera za smanjenje nezaposlenosti mladih (budući da će predmetna tema nameće kao dodatno težište saradnje).

Imajući u vidu potrebu unapređenja kvaliteta praktičnog obrazovanja i kroz unapređenje saradnje sa poslodavcima i realizacije praktičnog obrazovanja kod poslodavaca, Ministarstvo prosvjete je propisima iz 2002. godine stvorilo mogućnost da se poslodavci aktivno i sistemski uključe u obrazovanje.

Naime, članovima 3 i 4 Zakona o stručnom obrazovanju definisano je da "Stručno obrazovanje obavljaju škole ili škole zajedno sa poslodavcem u skladu sa obrazovnim programom. Škola može izvoditi stručno obrazovanje u cjelini ili teorijski dio u školi, a praktično obrazovanje ili dio praktičnog obrazovanja kod poslodavca. Obim praktičnog obrazovanja kod poslodavca uređuje se obrazovnim programom. Uslove koje poslodavac mora da ispunjava za obavljanje praktičnog obrazovanja u pogledu prostora i opreme utvrđuje škola, u slučaju kada se dio praktičnog obrazovanja obavlja kod poslodavca, odnosno reprezentativno udruženje poslodavaca u slučaju kada se cjelokupno praktično obrazovanje obavlja kod poslodavca. Ovim Zakonom je, takođe, predviđeno da ako praktično obrazovanje izvodi u cjelini poslodavac međusobna prava i obaveze učenika i poslodavca uređuju se individualnim ugovorom o obrazovanju, koji zaključuju poslodavac i roditelj, odnosno staratelj učenika. Zakon je precizirao sadržaj ugovora o obrazovanju, dužnosti učenika, dužnosti poslodavca, obaveze udruženja, naknade, uslove za raskid ugovora, prava iz radnog odnosa, zaštitu učenika na radu, period osiguranja, nadzor. Škola je dužna da vodi evidenciju o zaključenim individualnim ugovorima o obrazovanju. Ukoliko praktično obrazovanje u cjelini obavlja poslodavac poseban uslov za upis u stručnu školu je zaključen individualni ugovor o obrazovanju.

Zakonom o stručnom obrazovanju propisano je da:

- Učenik ima pravo na naknadu za vrijeme trajanja individualnog ugovora o obrazovanju kod poslodavca. Visina naknade učeniku iznosi: za prvu i drugu godinu obrazovanja najmanje 15%, a za treću godinu najmanje 20% od prosječne bruto zarade zaposlenih u privredi Crne Gore
- Za vrijeme trajanja praktičnog obrazovanja kod poslodavca učenik ostvaruje prava iz radnog odnosa, u skladu sa propisima o radu.
- Za vrijeme trajanja individualnog ugovora o obrazovanju kod poslodavca, učenik ima pravo na penzijsko i zdravstveno osiguranje u skladu sa zakonom. Doprinosi za penzijsko i zdravstveno osiguranje plaća poslodavac u skladu sa zakonom.

U našim propisima dualno obrazovanje zovemo praktičnim obrazovanjem kod poslodavca.

U predmetnom kontekstu su od interesovanja odgovori na sljedeća pitanja:

"Da li generalno postoji spremnost za partnerstva u oblasti obrazovanja, uz uključivanje regionalnih struktura iz oblasti socijalnog partnerstva?"

Postoji spremnost partnera da se uključe u obrazovanje. Predstavnici Privredne komore, Unije poslodavaca, Saveza sindikata i Unije slobodnih sindikata članovi su Nacionalnog savjeta za obrazovanje, Savjeta za kvalifikacije, Odbora za stručno obrazovanje i Odbora za obrazovanje odraslih. Ovo su stručna tijela koja direktno utiču na kreiranje obrazovnih politika i donošenje odluka o pravcima razvoja obrazovanja, uključujući stručno. Takođe, većina škola iz različitih sektora u realizaciji praktičnog obrazovanja saraduje sa poslodavcima. Međutim, to nije dualni oblik u smislu Zakona o stručnom obrazovanju, već školski oblik.

"Koji finansijski instrumenti su raspoloživi /mogući/ korisni u cilju "izvoza"dualnog obrazovanja?"

Finansijski podsticaji za poslodavce - umanjenje poreza i sl, mogu pomoći da se poveća njihova zainteresovanost za uključivanje u dualno obrazovanje. Iskustva zemalja iz regiona mogu pomoći da se sagleda način aktivnog uključivanja poslodavaca u dualno obrazovanje. Projekat se realizuje pod pokroviteljstvom Kultur Kontakta iz Austrije.

"Da li postoje kompanije sa filijalama u Crnoj Gori, koje su voljne da se uključe u dualno obrazovanje ili su već aktivne u toj oblasti?"

Postoje kompanije koje su zainteresovane za saradnju sa školama. Na jačanju svijesti o benefitima ove saradnje za poslodavce treba raditi. Promocija dualnog obrazovanja kod učenika i roditelja je takođe značajna.